

- 6** Od każdego wyrazu podstawowego utwórz dwa wyrazy pochodne: pierwszy z przedrostkiem, drugi – z przyrostkiem.

Przykład: stukać → wystukać
stuknięcie

mądry → _____
_____

przyjaciół → _____
_____

krzyknąć → _____
_____

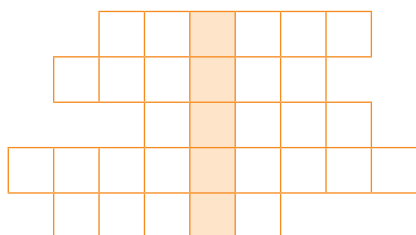
wyższy → _____
_____

malować → _____
_____

czuły → _____
_____

- ★ **7** Spośród podanych wyrazów wybierz te, które powstały dzięki formantowi zerowemu. Wpisz je kolejno do krzyżówki. Od wyrazu stanowiącego hasło utwórz wyrazy pochodne ze wskazanymi formantami. Ułóż z tymi wyrazami zdania.

wyście, zastaw, odpływ, kiść, śnieg, pokaz, wypowiedź, wykop, mazać, siekacz

-ny → _____

+ -ko → _____

-nik → _____

_____

_____

_____

- 8** Do podanych wyrazów dopisz w odpowiednie miejsca wyrazy podstawowe i pochodne. W każdym wyrazie pochodnym oddziel temat słowotwórczy od formantu.

Przykład: palić → za/palić → zapal/ny

_____ → _____ → przemilczenie

_____ → kupiec → _____

dorosły → _____ → _____

_____ → _____ → senność

_____ → sernik → _____

- 9** Do wymienionych wyrazów dopisz wyrazy pochodne o wskazanych obocznościach w temacie. Ułóż wypowiedź postaci na ilustracji z wybranym wyrazem pochodnym.

pokój → _____ ó : o

cło → _____ Ø : e; ł : l

wskazać → _____ z : ż

dowodzić → _____ o : ó; z' : z

szalony → _____ o : e; n : n'

droga → _____ o : ó; g : ż

mucha → _____ ch : sz

- ★ **10** Podkreśl wyrazy pochodne utworzone od wyrazów przyimkowych. Podaj, od jakiego wyrażenia pochodzi każdy z nich. Zaznacz temat słowotwórczy w wyrazie pochodnym.

Przykład: naramiennik ← na ramieniu

*poddasze, narciarstwo, dożylny, zagranica, przerwany, podziemie, pozaszkolny,
doroczny, porażający, nadmuchany, nadmorski, przeciwnik*

Dla dociekliwych

- 11 Z odpowiedniego słownika wypisz wyrazy bliskoznaczne do podanego rzeczownika. Tam, gdzie to możliwe, podkreśl formanty w synonimach.

pisarz – _____

Sztuka mówienia

- 12 Do podanego tekstu sformułuj trzy pytania związane z tworzeniem i budową wyrazów. Zapisz odpowiedzi.

Gdybyście mnie spytali, jaka część słowotwórcza zrobiła w dziejach naszego języka największą karierę, wskazałbym na przyrostek *-ak*. Popatrzcie, jak chętnie np. za jego pomocą zamieniamy w języku potocznym dwuwyrazowe konstrukcje jednosłownym określeniem: *kotlet schabowy* – *schaboszczak*, *most pontonowy* – *pontoniak*, [...] *most Poniatowskiego* – *Poniatowszczak*, [...] *rzut karny* – *karniak*, [...] *liceum ogólnokształcące* – *ogólniak*. Te dwuwyrazowe połączenia – typu *kotlet schabowy*, *most Poniatowskiego* czy *rzut karny* – funkcjonują nadal w języku, a ich znaczeniowe jednosłowne odpowiedniki z przyrostkiem *-ak* pozostają formami z bardzo wyraźnym odcieniem potoczności.

Są jednak i takie wyrazy, obok których powstały warianty z przyrostkiem *-ak*, funkcjonujące dziś jako formy absolutnie neutralne pod względem emocjonalnym, nienacechowane potocznością, ba – wypierające nawet te stare postacie. Nasi przodkowie znali tylko rzeczowniki *kurczę*, *cielę*, *prosię*, *żrebię* [...]. Później zaczęły obok siebie wieść żywot *kurczę* i *kurczak*, *cielę* i *cielak*, *prosię* i *prosiak*, *żrebię* i *żrebak* [...]. Dziś zdecydowanie częściej używane są twory z sufiksem *-ak*, a coraz więcej osób [...] posługuje się nimi wyłącznie.

Jan Miodek, *Nie taki język straszny*, fragmenty

O wyrazach pochodnych (formanty, kategorie słowotwórcze)

Podręcznik, s. 287–289

Moja notatka

- 1** Podaj przykłady wyrazów utworzonych za pomocą wskazanych typów formantów. Zaznacz formant.

przedrostek – _____ wrostek – _____

przyrostek – _____ formant zerowy – _____

- 2** Uzupełnij tabelę dotyczącą kategorii słowotwórczej.

Formant	Nadane znaczenie	Przykład
-anie, -enie, -cie, Ø	nazwy czynności	śpiewanie, milczenie, wycie, bieg
-arz, -acz, -iciel, -yciel, -nik, -ak	nazwy wykonawców czynności	lekarz, spawacz, _____, _____, _____
-nik, -acz, -arka, -ak	_____	celownik, rozpylacz, zmywarka, _____
-ość, -stwo, -ota, Ø	nazwy cech	stałość, lenistwo, głupota, _____
-ec, -ek, -acz, -us, -ak, -arz, -icz	nazwy nosicieli cech	starzec, śmiałek, siłacz, nerwus, prostak, _____, _____
-ownia, -isko, -alnia, -arnia	_____	siłownia, lodowisko, przechowalnia, stolarnia
-ka, -owa, -yni, -ica	_____	sąsiadka, krawcowa, zdobywczyni, słońca
-ek, -ik, -yk, -ka	_____	piesek, batonik, kocyk, małpka
-isko, -ysko, -or	nazwy zgrubiałe	kocisko, ptaszysko, _____